

Don Boskove uzgojne metode

Svi nacrti sv. Ivana Boska o uzgoju imaju svoj izvor u ljubavi prema bližnjemu. Kratke i divne njegove ustanove, u tako zvanom preventivnom sistemu, kojim je podržavao kućni red u svojim zavodima, dokazom su njegove ljubavi i potpunog poznavanja dječjeg značaja.

Don Bosko kaže, da postoje dva uzgojna sistema: **preven- tivni i represivni**.

Posljednji sistem sastoji u tom, da pitomci upoznaju odredbe i ustanove svojih poglavara, koji se brinu za njihovo duševno dobro. Tko im se opre, kažnjen je. Taj sistem traži, da se viši poglavar rijetko nađe među pitomcima, a kad se nađe, treba da nastupi s najvećom strogošću i ozbiljnošću. Svako mu je popuštanje zabranjeno. Taj sistem je najlakši. Prikladan je za vojnike i uopće za odrasle ljude, koji shvaćaju odredbe i lako ih pamte.

Mnogo se razlikuje od represivnoga sistema preventivni sistem.

Po tom sistemu pitomci treba da upoznaju ustanove i odredbe, drugim riječima: kućni red. No uzgojitelj treba da ih brižno i usrdno nadzire, da ih očuva da ne prekrše odredbe. Vješt uzgojitelj nastoji da kod pitomaca zatomi svaku želju da ne izvrše odredbe.

Sredstva, kojima se služi uzgojitelj u tom sistemu jesu: razum, vjera i susretljivost.

Taj je sistem daleko uzvišeniji i pravedniji od represivnog sistema. Ujedno je i prikladniji za mladež, jer je:

1) mladež po naravi živahna i brzo zaboravlja na odredbe, pa i na kazne, i zato joj se mora dosta oprostiti;

2) radije sluša, ako je postupak vođen s ljubavlju, nego ako je vođen silom.

Don Bosko traži, da uzgojitelj gojencima bude dobar otac, prijatelj i savjetnik, a ne oštar starješina. Njegov uzgojitelj dječaka privikava, da se trudi zajedno s njim da postigne cilj, naime napredak u dobru.

Na taj način mogu se strasti već u zametku ugušiti, prije nego se razviju i očituju vanjskim načinom, a gojenac se može voditi putem kreposti. Bolje je, naime, da se slaboće gojenca odmah spriječe, nego da se razviju i očituju, pa da ih onda kažnjavamo. Koliko ljubavi i strpljivosti treba uzgojitelj toga sistema, koliko mudre i uvijek budne skrbi! Da, treba da se potpuno drži riječi sv. Pavla: »Ljubav je strpljiva, dobrostiva; ljubav ne zavidi, ne nadima se; ne čini što je nepristojno, ne misli o zlu, ne raduje se nepravdi; ljubav sve podnosi, svemu se nada, sve trpi.«

Uzgojitelj mora biti potpuno predan svojim gojencima. Njihovom dobru mora žrtvovati i svoje srce i svoje vrijeme. Nikada ih ne smije same sebi prepustiti. Ako ne može baš uvijek biti s njima, neka ih u takvim zgodama prepusti svom pouzdanom zamjeniku. Samo takvim postupkom indirektno će se spriječiti utjecaj slabijih na ostale.

Don Boska se ne može nazvati začetnikom preventivnoga sistema. Taj se sistem upotrebljavao već prije u isusovačkim i drugim redovničkim zavodima. No nitko do Don Boska nije taj sistem jasnije protumačio i umio ga bolje upotrijebiti.

O kazni je Don Bosko rekao: »Neka se što manje kažnjava. Ako se baš mora gojenac kazniti, neka uzgojitelj nastoji, da predbije njegovo srce, prije nego mu oupće ucijepi strah.«

Kod mladeži može svaka malenkost vrijediti kao kazna. Hladan pogled često je uspješnija kazna nego čuška. Kad uzgojitelj dobro djelo pohvali, odnosno slabo djelo prekori, za gojenca je već to neka nagrada odnosno kazna.«

»Samo rijetko se smije kazna vršiti u nazočnosti drugih dječaka. Ona se mora izvesti razborito i umjereno, da gojenac upozna da nije pravo radio. — Više puta se čini, da učenici ne zamjeraju učitelju, kad ih je kaznio. No tko ih поближе pozna, lako se uvjeri, kako su s negodovanjem primili kaznu. Kad ih kazne roditelji, makar i vrlo oštro, djeca brzo zaborave na kaznu. Kad ih uzgojitelj, učitelj kazni, rijetko zaborave. Ima slučajeva, da su se gojenci, čak i u starije doba, osvećivali za kazne, što su ih primili u mladosti. Kad učitelj razborito, strpljivo i ljubazno opominje, uzbudi u srcu učenika zahvalnost; zato ga oni poštuju i drže svojim prijateljem, koji se mnogo starao za njihovo dobro i čuvao ih od kazni, sramote i drugih neugodnosti.

Udarci, klečanje, povlačenje za uši i slično strogo je zabranjeno, ne samo zato, što tako propis traži, nego naročito i zbog toga, jer takve kazne gojenca razdražuju, ponizuju i čine ih surovima.«

G. 1887. Don Bosko je napisao o kazni ovo: »Već četrdeset godina uzgajam po preventivnom sistemu i ne sjećam se, da mi je ikada trebalo kažnjavati. S Božjom pomoći postigao sam, ne samo ono što zahtijeva dužnost, nego i ono, što sam poželio postići od

svojih dječaka, čak i od takvih, kod kojih bi čovjek mogao očajavati. Imao sam i takvih, koji su tako točno spoznali svoju krivicu, da su sami molili da se kazne.«

No strpljivost i ljubaznost ipak ne dostaju. Kad bi dostajale, naše majke bi uzgojile prave anđele. Jakr sredstvo u uzgoju je igra i pravo buđenje djetinje radoznalosti. Ta dva sredstva sveti osnivač Družbe Salezijanaca ubraja među prva sredstva.

»Neka se dječacima dopusti da trče, skaču i zabavljaju se. Tjelovježba, sviranje, deklamovanje, dječje predstave i izleti pridonose tjelesnom i duševnom zdravlju. Samo treba paziti da se pri tome ništa loše, ništa sablažnjiva ne dogodi. Ponavljam još jedanput riječi sv. Filipa, velikoga prijatelja mladeži: »Radite, što vas je volja, samo ne grijешite.«

Sva ta uzgojna sredstva samo su pomoćno oruđe, jer ne uzgajaju srce. Na pr. igra samo sprečava da dječak na što zlo ne misli ili što zlo ne čini. No igra ni na kakvi način ne uzgaja srce dječaka i ne uči ga da ljubi kreposti i da se u njima vježba. A krepost je glavni cilj, najviša svrha, za kojom valja da čeznemo kod uzgoja mladeži. Taj cilj ne možemo polučiti ni samom zabavom, ni samom igrom, nego samo s revnim nastojanjem i djelovanjem. Krepost se razvija i konačno utvrđuje u neprekidnoj borbi sa zlim sklonostima naše naravi. Mir savjesti i savjesno ispunjavanje dužnosti donosi pobjedu nad samim sobom, a sve to čovjeka raduje i čini ga srčanim za teški put poštenja i kreposti. No dječak u ranijoj dobi ne može toga shvatiti. Zato mu uzgojitelj mora otkrivati ljepotu kreposti i pomagati mu da svlada prirodenu sklonost na lijenost kao i ostale zle sklonosti i tako u njemu izgrađivati pravi značaj.

»Ako hoćemo da uzgojimo značaj, neophodno je nužno svladavanje,« piše jedan slavni francuski uzgojitelj, »kao što je nužna vatra da se željezo u njoj očisti. Jednako tako i ljudi cijene čvrst značaj. Najljepša je osebina čovjeka, kad mu se može reći da je značajan.«

Don Bosko je u svojim djelima pretraživao i ispitivao uzroke, zašto je tako malo značajeva, pa ustanovljuje: »Djecu slabo uzgajaju; djelomice zbog neznanja, djelomice zbog sebičnosti i prevelike popustljivosti. Često uzgojitelj traži kod uzgoja svoje veselje i neće da sebe potpuno žrtvuje. Ljubav prema djeci često je slijepa; ona je učinak samo sebične ljubavi i sebičnog osjećanja. Katkada se uzgojitelj sam sebi sviđa i divi, kako su njegova djeca već u nježnoj mladosti tako pametna i darovita. Rado sluša druge, koji u njegovoj nazočnosti hvale njegovu djecu. No kod toga takvi uzgojitelj i ne pomišlja, kako u njegovu srcu nastaje klica ličnog umišljanja i preuzetnosti.

»Takvi se uzgojitelj posve izgubi u naravnoj dječjoj živahnosti i nestašnosti, s djecom se igra kao sa psetancima, približuje joj se i poprima u saobraćaju s djecom sve načine nježnih iskaza. Kada je loše volje, kažnjava djecu za svaku malenkost, a kada je dobre

volje, tada ne vidi ili oprašta i najveće prekršaje. Jedina mu je skrb, da se dječak umije snaći, da bude okretan, zgodan, domišljat, lukav.

»Kakve li ludosti i nerazboritosti! Jao djetetu, u kome hoće da razviju samo sposobnost snalaženja, a zanemaruju glavnu sposobnost, jedini pravi izvor ljubavi i pravoga značaja, naime volju.

Ako takvi uzgojitelji ikada pozele da u djetetu razviju volju, ne čine toga postepeno, s kratkim vježbama u kreposti, nego je žele ukloniti silom. Nisu sposobni da volju povedu na pravi put, nego je silom raskidaju.

»Zbog takvoga nerazboritoga postupka, sprečavaju jednako-mjerno razvijanje svih duševnih sila. Ako se odviše goji razum, pri tom se iscrpljuju sve duševne sile; duševni život postaje jednostran. Time se postiže naročita živahnost zajedno s pogibeljnom lukavošću. Dječak se brzo snalazi, domišljatost mu oživi i postaje nestalan.

»Sve to u sebi sakriva pomanjkanje volje. Kod takvoga gojenca nećemo naći urednosti. On iznenađuje svakoga sa silovitim napadajima i brzom promjenom. Danas uvjerljivo govori o istini, a sutra će baš suprotno govoriti. Budući da mu manjka volja, ne može ozbiljno i samostalno misliti. Vrlo rijetko je sabran, da bi spoznao dubine duše. Poznaje samo njenu površinu, naime samo prolazno čuvstvovanje, ali ne poznaje njen temelj. Svojevlavost i uzbuđenost znak su njegove slabe volje.«

Don Bosko opširno opisuje posljedice slabo uzgojene volje i pruža nam najbolju sliku čovječjega srca, no to bi bilo preopširno da ovdje iznosimo.

»Glavna zadaća u uzgoju je, dakle, uzgajanje volje,« tako Don Bosko završuje svoje primjedbe. I doista, tako se utvrđuje čovječji značaj. No kako da se upali ona vatra, koja čovjeka čini velikim? Kako treba u djetetu uzbuditi volju i sjединiti je s uzgojiteljevom voljom, pa odstraniti sve zapreke, koje djetetu onemogućuju da postane pošten, revan, blage duše, krepostan i značajan čovjek?

Jedan filozof je mislio, da je našao pravi odgovor, kad je rekao: »Sve ovisi od poduke. Poduka zadovoljava.« Moderno društvo odabralo je taj odgovor za geslo u svojim bezbožnim školama. Ni sv. Ivan Bosko nije potcijenio poduke u školama. No nije ju uzeo za isključivo geslo u uzgoju, nego kao korisno sredstvo za moralno obrazovanje. Doista, poduka ima časno mjesto u salezijanskim zavodima.

Don Bosko ju je propisao i praktički je proveo od najnižih do najviših škola. Pa ipak, ako upitamo Don Boska, da li je poduka bila ono sredstvo, kojim je postigao toliko i tako lijepih uspjeha u uzgoju, odgovorio bi nam: »Nipošto, poduka je samo pomoćno sredstvo, kao što je i igra pomoćno sredstvo. Znanje samo ne izgrađuje potpunog čovjeka, jer ne obrazuje srca. Znanje samo pomaže,

da čovjek uzmožne vršiti dobra kao i loša djela. Ono za čovjeka ima samo toliku vrijednost, koliko vrijedi njegovo srce; samo znanje nije dostatno, da čovjek s ljubavlju traži krepost i da se vježba u krepostima.«

To potvrđuje i iskustvo. Statistički podaci zločinaca dostatno nam jasno govore, dokle čovjeka vodi sadašnji bezbožni školski uzgoj, koji se oslanja samo na poduku. Don Bosko nam pruža u svojim pravilima jedino prava sredstva za uzgoj čovječje volje: česta ispovijed i sveta pričest i svađdanja sveta misa. To su temelji, na kojima treba da se osniva sav uzgoj.

Jednom je došao u Don Boskov zavod engleski ministar. Ušao je u dvoranu, u kojoj je učilo 500 dječaka. On se začudio, kada je vidio, kako su dječaci mirni i tihi, kako revno uče, a bez strogoć nadzora. Još većma se čudio, kad je saznao, da gotovo nikada ne treba u zavodu kažnjavati.

»Kako postižete takvi i toliki red?« upita ministar.

»Česta ispovijed i sveta pričest, pa pobožno prisustvovanje kod sv. Mise. To su sredstva, kojima se gojenci obuzdavaju.«

»Imate pravo, gospodine, ta tri uzgojna sredstva u našoj državi nijesu uveli,« reče ministar pa nadoveže: »Možda ih je ipak moguće nadomjestiti drugim sredstvima?«

»O da, ekscelencijo, sa štapom ili zatvorom, a najčešće time, da se zli iz zavoda isključe. Bar tako bi moralo biti kod nas.«

— »Čudno, čudno,« ponavljao je ministar, »ili sveta ispovijed ili štap! To ću reći u Londonu.«

Josip Radoha, Salezijanac